

Република Србија
Министарство рада и
социјалне политике

Пројекат “Развој ургентног хранитељства и припрема система социјалне заштите за оснивање и почетак рада центара за породични смештај и усвојење у АП Војводини“ реализовао је Покрајински Завод за социјалну заштиту.

СМЕРНИЦЕ ЗА РАЗВОЈ УРГЕНТНОГ ХРАНИТЕЉСТВА

Аутори:

мр Добрила Грујић, координатор,

Светлана Миленковић.

Славиша Сорак,

Виолета Благојевић

Весна Аничич

Живко Петровић

Ивана Ракић

мр Весна Шилић

Садржај	Страна
Предговор	3
Увод	5
1. УРГЕНТНО ХРАНИТЕЉСТВО	7
1.1. Шта је ургентно хранитељство?	7
1.2. Шта су специфичности ургентног хранитељства у односу на стандардно?	8
1.3. Шта су предности ургентног хранитељства у односу на ургентни смештај у прихватну станицу или прихватилиште? .	9
2. ДЕТЕ У СИТУАЦИЈИ ХИТНОГ ИЗМЕШТАЊА ИЗ ПОРОДИЦЕ	10
2.1. Шта знамо о детету и његовој породици у ситуацији хитног измештања?	10
2.2. Које су опште карактеристике детета са трауматским искуством ?	12
2.3. Шта је потребно детету у ситуацији хитног издвајања из породице?	13
2.4. Како треба приступити дететовим родитељима у ситуацији хитног издвајања из породице?	20
2.5. Како да ургентни хранитељи пруже подршку детету са трауматским искуством током трајања смештаја?	24
3. УРГЕНТНА ХРАНИТЕЉСКА ПОРОДИЦА	28
3.1. Које су карактеристике хранитељских породица и који су услови за бављење ургентним хранитељством?	28
3.2. Регрутовање, процена и обука ургентних хранитеља.	32
3.3. Подршка ургентним хранитељским породицама	37
3.4. Ресурси у локалној заједници као подршка детету и ургентним хранитељским породицама	42
4. ПРОЦЕДУРЕ	44
4.1. Кораци у поступку реализације ургентног хранитељства ..	44
4.2. Стандарди стручног поступка	48
4.3. Могући начини финансирања ургентног хранитељства ...	50
ЗАКЉУЧАК	51
КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА	54

ПРЕДГОВОР

Аутори смерница су понудили један могући приступ у примени ургентног породичног смештаја, који ће свим актерима у процесу хитног збрињавања детета бити од помоћи и водити их ка циљу смањивања стресогене ситуације коју хитност у овим ситуацијама неминовно изазива.

Ове смернице могу користити сви којима је блиска идеја о перманентном учењу и усавршавању вештина бриге о деци, али су је аутори примарно наменили директним учесницима у обезбеђивању услуге ургентног породичног смештаја, пре свега:

- професионалцима у систему социјалне заштите, посебно саветницима за хранитељство у центрима за породични смештај и усвојење, водитељима случаја у центрима за социјални рад, супервизорима у овим установама, другим професионалцима који учествују у процени потреба деце, процени подобности хранитељских породица, праћењу и подршци хранитељским породицама и деци на хранитељству, али и професионалцима у државним органима који уређују систем социјалне заштите и доносе одлуке од значаја за развој деце;
- пружаоцима услуге – хранитељима, посебно онима који брину, или се спремају за ургентни породични смештај;
- корисницима услуге ургентног породичног смештаја - деци на хранитељству;
- биолошким родитељима деце на породичном смештају;
- ангажованима у невладиним организацијама који деле исту визију кад је у питању брига о деци и могућности подршке њиховом развоју;
- медијима и свима онима који могу допринети развијању свести о позитивним приступима у заштити деце и утицати на стварање позитивне слике у широј јавности.

Овај текст је продукт учења кроз размену искуства са свим учесницима процеса. Посебно се ослања на искуства рада центара за породични смештај и усвојење у Србији и искуства хранитеља и деце.

При томе су уважени савремени теоријски приступи и потреба сталног унапређивања професионалних вештина како би развој, одрастање и будућност деце у систему социјалне заштите били у складу са њиховом општом добробити.

Уградили смо у овај текст све што смо препознали да нас може водити напред, све што смо научили и што сматрамо да ће користити и другима. Промислићемо о решењима за неке досадашње препреке и оријентисали се ка будућности. Верујемо да овај текст отвара нове перспективе и да може усмеравати будућу праксу.

Смернице су настале у оквиру пројекта ***“Развој ургентног хранитељства и припрема система социјалне заштите за оснивање и почетак рада центара за породични смештај и усвојење у АП Војводини”*** који реализује Покрајински завод за социјалну заштиту. Пројекат је интегрални део већег пројекта ***“Заустављање институционализације деце узраста до 3 године и развој услуга за породице у ризику”*** који спроводи Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и УНИЦЕФ, уз финансијску подршку Фондације Новак Ђоковић.

Координатор

УВОД

Законодавни оквир на који се наша земља ослања у заштити деце јасно издваја хранитељство као пожељан облик заштите деце, али и препознаје различите облике овог смештаја полазећи од разумевања потреба и специфичности ове деце у односу на њихове карактеристике и животна искуства.

Закон о социјалној заштити као једно од посебно значајних начела социјалне заштите наводи начело најмање рестриктивног окружења. У пракси је ово начело општеприхваћено. Породични смештај се препознаје као мање рестриктивно окружење у односу на домски смештај. Већи део стручне јавности више не доводи у питање добити од хранитељства. Искуство хранитељства даје прилику детету да доживи породични живот на позитиван начин. Прилику да створи слику о одраслим особама као негујућим заштитницима деце и успостави нове, здраве односе везивања, који ће му помоћи да превлада емоционалне, социјалне тешкоће или тешкоће у понашању, оствари максимум својих потенцијала и једног дана заснује породицу у којој ће деца бити вољена и сигурна.

Уважене су специфичности раног развоја на којима се заснива забрана смештаја деце млађе од три године у институције.

Усвојен је концепт хранитељске породице као подршке биолошкој породици. Хранитељска породица помаже детету да превазиђе застоје који су последица одрастања у недовољно стимулативним или угрожавајућим условима. Међутим, не сме се заборавити да хранитељска породица истовремено помаже и биолошкој породици. Док је дете на сигурном месту, његови родитељи могу да се посвете решавању проблема због којих је дете издвојено из породице.

Дете коме је привремено или трајно ускраћено породично окружење или због властите добробити не сме остати у породичном окружењу, има право на посебну заштиту и помоћ државе. Таква заштита може, између осталог, укључивати хранитељство, усвојење или, када је то нужно, смештај у одговарајуће институције које брину о деци.
Конвенција о правима детета, Члан 20

У Републици Србији континуирано расте број хранитељских породица и број деце на хранитељском смештају који сада износи око 6.000. Велика пажња се посвећује процени, континуираној едукацији и подршци хранитељским породицама. Евидентне су позитивне промене структуре хранитељских породица у погледу образовања, животног доба, стила живота и средине у којој живе. Мрежа хранитељских породица је проширена на целу територију земље, што је основ за даље напредовање у квалитету заштите деце. Развијају се услуге у заједници за породице у ризику и децу са сметњама у развоју што може превенирати њихово издвајање из породице. Ове услуге могу бити значајан ресурс и за хранитељске породице са позитивним ефектима на развој хранитељства за децу са овим проблемом.

И поред евидентног напретка у развоју хранитељства и чињенице да је у систему социјалне заштите ургентно хранитељство препознато као посебан облик хранитељства, још увек је одвајање деце у неодложним, хитним ситуацијама и њихово институционално збрињавање у прихватилишта и прихватне станице честа пракса. У њима деца често пролонгирано бораве до доношења одлуке о примени адекватног облика заштите. С друге стране, још увек је недовољан број хранитељских породица које су спремне за ургентни прихват детета и које су довољно оснажене за ову улогу.

Стрес због хитног измештања се обично надовезује на већ нагомилане стресне ситуације које су претходиле или због којих долази до измештања детета. Хитност најчешће прати ускраћивање информација, неизвесност и немогућност партиципације детета, односно може да угрози и његова базична права. Сложеност ове ситуације налаже посебне задатке и знања како би се ургентни смештај реализовао са што мање неповољних последица за дете.

Садржај смерница за развој ургентног хранитељства је одређен циљевима које овим радом желимо да досегнемо:

- Боље разумевање ургентног хранитељства као облика заштите, његових специфичности у односу на стандардно хранитељство и предности у односу на збрињавање детета у прихватилиште, односно прихватну станицу;
- Боље разумевање детета које се нашло у кризној ситуацији, начина да се ублаже последице трауматског догађаја и пружи подршка у превладавању трауме након смештаја;

-
- Примена ургентног хранитељства увек када је индиковано ургентно измештање детета из биолошке породице, односно ургентно збрињавање, према истоветном моделу.

Овај модел треба ближе да одреди не само кораке, процедуре, улоге свих актера у реализацији смештаја у ургентну хранитељску породицу него и промовише подржавајући приступ корисницима услуге. Модел се делом заснива на постојећим подзаконским актима али и решењима која нуде професионалци у форми предлога и препорука.

1. УРГЕНТНО ХРАНИТЕЉСТВО

1.1. Шта је ургентно хранитељство?

Ургентно хранитељство је посебан вид хранитељства. Примењује се као облик социјалне заштите у ситуацијама када центар за социјални рад процени да је безбедност детета угрожена и да је неопходно да дете без одлагања буде издвојено из биолошке породице, односно измештено из средине у којој се у том тренутку налази. Смештај детета у хранитељску породицу ради заштите безбедности детета у таквој посебно ризичној ситуацији назива се ургентним хранитељством, односно ургентним породичним смештајем.

У пракси то може бити ситуација када родитељи или особе одговорне за дете напусте дете. Већина стручних радника се бар једном сусрела са дететом које је остављено у чекаоници центра за социјални рад, дома здравља, у неком дворишту или на улици без надзора.

Ургентно хранитељство може бити неопходна мера заштите за дете чији су родитељи преминули, хоспитализовани, ухапшени или због свог психичког и физичког стања занемарују егзистенцијалне потребе детета. За професионалце су можда најизазовније ситуације у којима поступајући по пријави сумње на злостављање, у породици затекну дете које је физички повређено, у ризику је од повређивања или је сведок насиља у породици.

Ургентно хранитељство – примењује се у хитним ситуацијама када је дошло до напуштања детета од стране родитеља, грубог занемаривања или злостављања детета или када су родитељи спречени да брину о детету због тешке болести или смрти. Траје до разрешења кризне ситуације у породици или до примене одговарајуће мере заштите у складу са најбољим интересима детета;

(Правилник о хранитељству, 2008.)

1.2. Шта су специфичности ургентног хранитељства у односу на стандардно?

Поред хитног смештаја, специфичност ургентног хранитељства је и његово релативно кратко, унапред временски ограничено трајање. Предвиђено је да траје док се не спроведу поступци и обаве процене потребне за планирање дугорочијег решења. Ово решење може ићи у правцу повратка детета у биолошку породицу у којој је дошло до разрешења кризе, усвојења или у правцу стандардног хранитељства. Најбољи интерес детета налаже да дете не мења хранитељску породицу, тако да постоји могућност да ургентно хранитељство у истој породици прерасте у стандардно. Међутим, имајући у виду околности у којима се реализује ургентни смештај, а пре свега непознанице везане за потребе детета и процену дужине хранитељског смештаја, у појединачним случајевима се може десити да одређена ургентна хранитељска породица дугорочије не може да одговори потребама конкретног детета. Тада је потребно реализовати премештај детета у другу хранитељску породицу. Рок за доношење одлуке о томе да ли престаје ургентно хранитељство и мења се облик заштите или оно прераста у стандардно хранитељство је 60 дана, што је у складу са прописаним роком за доношење плана сталности за дете.

Ургентно хранитељство представља високо стресну услугу породичног смештаја. За разлику од стандардног хранитељства, ургентно хранитељство подразумева преузимање бриге о детету у тренутку када се оно налази у ситуацији акутне кризе и трауматизованости, непосредно након одвајања од блиских одраслих особа. Због хитности поступка нема услова за ваљану припрему детета, хранитељске и биолошке породице и стручњака за смештај, што додатно појачава стрес и неизвесност.

У ситуацији у којој се примењује неодложно издвајање, најчешће водитељ случаја или дежурни стручни радник центра за социјални рад не зна много, односно зна врло мало о породици и детету. Подаци о дететовом физичком и менталном здрављу, развоју, способностима, талентима, тешкоћама, жељама, навикама, животної причи би свакако олакшали избор хранитељске породице и међусобно прилагођавање детета и породице. Међутим, то су теме које ће моћи да се истражују тек пошто се осигура безбедност детета, односно дете смести у ургентну хранитељску породицу.

Ургентно хранитељство карактерише већи број непознаница него што их има код стандардног хранитељства, што га чини захтевнијим, како за хранитеље тако и професионалце који пружају подршку хранитељској породици и детету.

1.3. Шта су предности ургентног хранитељства у односу на ургентни смештај у прихватну станицу или прихватилиште?

Иако трауматски утицај неког неповољног догађаја у животу детета не може да се спречи, брзим реаговањем и адекватним приступом он може да се ублажи. У околностима ургентног измештања императив је да дете што пре осети сигурност, поврати стабилност и не излаже се додатним стресовима.

Детету је потребна подељена пажња одрасле особе у односу један према један. Важно је да има ослонац у истој особи која ће, посебно у тим првим данима након смештаја, увек бити ту за њега и пружати утеху, стрпљиво одговарати на сва његова питања, помоћи му да разуме шта се десило и шта ће се дешавати наредног дана и наредних дана. Ове потребе детета могу да се задовоље само у породици.

Трауматизовано дете има смањен капацитет да се прилагоди правилима и рутини која у колективним условима важи на исти начин за сву децу. Особе које у дому брину о деци морају истовремено да воде рачуна о потребама групе деце, тако да најчешће не могу у потпуности да одговоре индивидуалним потребама трауматизованог детета. На пример, не могу да оставе упаљено светло, иако би то можда умирило дете, ако ће то да пробуди другу децу. Или, не могу да легну поред детета у кревет и причају са њим онолико колико је детету то потребно. Не могу да га оставе ујутру да спава, јер су га исцрпеле ноћне море, а да им при томе буде на оку и да не угрозе потребе друге деце.

Дете смештено у ургентну хранитељску породицу може остати у истој породици уколико се планира хранитељство као облик заштите и уколико ургентна хранитељска породица може да одговори потребама детета у дужем периоду, током његовог одрастања. Међутим, и уколико се за дете планира премештај у другу хранитељску породицу која пружа искључиво услугу стандардног хранитељског смештаја, и даље су евидентне предности овог облика заштите у односу на смештај у прихватилиште или прихватну станицу. Изузев у ситуацијама када се брзо стекну услови за повратак у биолошку породицу, дете у овим установама борава до обезбеђивања хранитељске породице или преласка у дом за децу без родитељског старања. Смештајем у ове установе не смањује се број промена којима се излаже дете, нити се обезбеђује квалитетнија припрема за промену а губе се бенефити које за дете у стању највеће рањивости обезбеђује ургентна хранитељска породица.

2. ДЕТЕ У СИТУАЦИЈИ ХИТНОГ ИЗМЕШТАЊА ИЗ ПОРОДИЦЕ

2.1. Шта знамо о детету и његовој породици у ситуацији хитног измештања?

Када поступају по пријави о угрожености детета, стручне раднике центра за социјални рад мучи питање како да се припреме за интервенцију, изаберу прави приступ и на прави начин пруже подршку када готово ништа не знају о породици, детету и његовој историји? Иако у ситуацији неприпремљеног издвајања детета из породице има пуно непознаница, они имају ресурс на који могу да се ослоне. То су њихова општа знања о функционисању породице, животним кризама, дечјем развоју, дечјој трауми и богата искуства из праксе.

Најчешће је то породица са вишеструким проблемима. Она нема искуство успешног превладавања криза. Нема развијену мрежу подршке, затворена је према окружењу, неспремна да тражи и прихвати помоћ. Огорчена је на представнике друштвених система који помажу породицама. Преплављена је осећањима, усмерена на своје проблеме. У таквим околностима очекивано је да породица у дужем периоду није била способна да изађе у сусрет потребама детета и сагледа породичну

ситуацију очима детета. То је слика већине породица из којих долазе деца која су збринута у хранитељске породице или институције. Оно што је специфично за породице деце о којој говоримо није само степен угрожености детета, него и чињеница да у ситуацији угрожености нема ни једне особе из породице, круга пријатеља, комшија, која може бар кратко да пружи заштиту детету како би се за то време припремило измештање из породице.

Ефекат искустава одрастања у породици у којој је изложено ситуацијама које ремете осећај сигурности је кумулативан. О детету које ће стручњаци затећи у породици може се размишљати као о детету које је најчешће већ дубоко трауматизовано и пре актуелне ситуације која представља нову трауму.

Чини нам се да дефиниција трауме: „Нешто лоше се догоди, нешто добро се не догоди, а никоме није стало до тога“ (Варварин, 2003.), најбоље описује значај примене ургентног хранитељства за дете.

За дете које доживљава трауму само искуство да је неком стало до њега, да има подршку, је лековито. То искуство буди његове снаге и ојачава га за нове изазове. Зато је неопходно да је поред њега, и само за њега, одрасла особа која му је доступна, која се обраћа њему, показује разумевање, емпатију и води га кроз процес туговања.

Дугорочно, уверење да је неком стало до њега утиче и на промену дететове слике о себи и јача његово самопоштовање. Помоћи ће детету да се осети успешним, да разуме своја осећања и понашања, да осети припадност породици, поверење и буде у стању да убудуће прима подршку.

То су разлози због којих се породичном смештају у односу на институционални даје предност и у ургентним ситуацијама. У нашој пракси је и данас често обрнута ситуација. Пре свега, због тога што недостају ургентне хранитељске породице, односно овај облик заштите законски није до краја уређен.

Иако немамо информације о детету и његовој породици, оно што знамо, искуствено и теоријски, то је да је чин хитног измештања стресан, да свест о томе како се дете осећа може да помогне да научимо и поставимо неке основне кораке - смернице које ће нас приближити детету а оно осетити да је некоме до њега стало.

2.2. Које су опште карактеристике детета са трауматским искуством ?

Траума негативно утиче на све аспекте дететовог развоја.

Можемо да очекујемо да дете о коме говоримо теже превладава стрес и теже се носи са разочарањем него деца која имају адекватну бригу родитеља. Кумулативно трауматско искуство, посебно када дете није имало подршку, доводи до тога да дете континуирано остаје у стању повишене узбуђености. На најмањи окидач ово дете реагује страхом и ужасом или стрес несвесно настоји да смањи „искључивањем“ осећања и пасивношћу. Страх је често маскиран љутњом. Не осећа се сигурно у свету око себе. Има ниско самопштовање, уверено је да није вредно љубави, да са њим нешто није у реду, да је оно криво за све лоше што се дешава. За њега је свет једно опасно место. Однос према одраслима обојен је неповерењем, одбијањем подршке, искуством да блискост са одраслима повређује.

У зависности од свог искуства дете је развило специфичне стратегије понашања које су му помагале да опстане у непријатељском свету. Ова понашања су научена и активирају се у ситуацијама које носе претњу од сепарације, физичке опасности или алармантних околности у окружењу.

Дете које је кроз сопствено искуство научило да не може очекивати од одраслих, првенствено родитеља, да задовоље његове потребе, да је боље да их не показује, касније држи све друге одрасле на дистанци. Такво дете оставља утисак да је довољно само себи, затворено је, емоционално недоступно, незаинтересовано за потребе других. Неспремно је да приђе одраслој особи која о њему брине када је узнемирено, или показује страх од њеног присуства у овим ситуацијама.

Насупрот овоме је дете које је научило да мора да појачава своја понашања одигравања и показивања узнемирености да би други задовољили његове потребе. Међутим, и када задобије пажњу, осећа љутњу јер није сигурно да ће брига и заштита трајати и да ће поново добити утеху када му буде потребна. Зато одбија да буде умирено и опуштено. Оставља утисак детета које као да покушава да контролише одрасле. Има захтевајуће, провокативно понашање, тражи пажњу, снажно испољава своје потребе, жеље и емоције, укључујући бес.

Дете чији је опстанак у сталном ризику, психолошки напор концентрише на преживљавање и безбедност. Када се дете не осећа сигурним, неће активно истраживати свет око себе (учити), што ће негативно утицати на његов когнитивни развој. Може одавати утисак много млађег детета или детета које је ометено у интелектуалном развоју. Таквој слици доприноси и шок као прва реакција на претећу ситуацију – угрожавајући догађај у породици који је довео до неодложне интервенције и одвајање од родитеља, чак и ако су родитељи злостављали дете, чак и ако је измештање детета једини начин да се дете заштити.

У стању шока, који се преплиће са порицањем и протестом, дете може да дуго и гласно плаче. Међутим, збуњујуће је то што може изгледати и равнодушно, без знакова узнемирености. Понаша се безбрижно, блокира своје доживљавање, ништа не говори о тешким искуствима или пориче да се у породици догодило било шта лоше или страшно. Жељно да удовољи одраслима може покорно поћи са стручним радником. Одсуство манифестације осећања не значи да их нема.

2.3. Шта је потребно детету у ситуацији хитног издвајања из породице?

Одвајање детета од родитеља је за дете највећи губитак, а за мало дете губитак раван смрти родитеља. У случају хитног измештања дете одлази у непознато. Такав изненадни, неприпремљен догађај дете доживљава као велику опасност и може имати озбиљне последице. Због тога професионалци од првог контакта са дететом започињу пружање подршке.

Детету је потребно да брзо поврати сигурност - да зна да ће бити заштићено, да има коме да се повери и да му се блиска будућност учини што предвидљивијом.

Нужно је да професионалац умири дете у ситуацији хитног издвајања из биолошке породице и обави макар минималну припрему за смештај у ургентну хранитељску породицу. Предвидљивост је нешто што ће детету олакшати пут транзиције. Ако већ нема информације о де-

---

тету, професионалац треба да има информације о ургентној хранитељској породици и пружи их детету пре сусрета са породицом.

У пракси критична ситуација најчешће изгледа тако што водитељ случаја или дежурни радник, често уз асистенцију полиције и хитне помоћи, долази у породицу и одваја дете од родитеља. Сви су у стресу, укључујући стручног радника. Чини се немогућим било какав разговор са дететом и родитељима. Ипак, ако постоји било каква могућност за разговор, у кући родитеља, дворишту или на путу до хранитељске породице, треба је искористити. Сваки податак о детету и родитељима је драгоцен, ради даљих поступака и самог смештаја. Свака интервенција која може да смањи напетост у породици, улије детету сигурност, и остави отворена врата за даље контакте са родитељима, за дете је шанса више на путу опоравка од трауме.

И приликом интервенције каква је ургентно издвајање детета, професионалац треба да обезбеди партиципацију детета, у складу са узрастом, когнитивним и емоционалним капацитетима детета и датом ситуацијом.

Партиципација детета доприноси оснаживању детета и минимизирању трауме премештаја. Пружа детету доживљај уважавања и извесне контроле над ситуацијом у којој се нашло а тиме и сигурности. Партиципација детета не значи добијање сагласности детета за измештање, искључиво испуњавање дететових жеља, нити пребацивање терета одговорности за одлуку коју треба донети за дете. Партиципација детета значи да се детету пружи прилика, односно примерен подстицај да каже шта мисли, осећа, жели, како види дату ситуацију. Обавеза одраслих је да посвети пажњу мишљењу детета, да пружи информације о последицама могућих избора и понуди објашњење за своју одлуку са аспекта добробити детета. Дете треба да добије све расположиве информације које му могу помоћи да разуме шта се дешава, шта су могућности, шта ће се дешавати у том тренутку, наредних дана и у блиској будућности. Стручни радник вероватно неће имати одговоре на сва дететова питања, изречена и неизречена. У реду је ако каже детету да ће се потрудити да сазна одговор и да ће га накнадно дати. Кроз укључивање детета у одлучивање о питањима која се тичу његовог живота показујемо детету да га поштујемо. Дете лакше прихвата одлуке када је у одлучивању само учествовало, чак и када се не подудару са његовим жељама. Такође, дете само највише може да каже или покаже о себи. Ургентност збрињавања, тешка осећања која професионалац има у сусрету са дететом које пати,

---

не сме бити разлог да се прескочи овај важан корак. Добро постављен ургентни смештај, време и напор који уложимо на самом почетку, уз сво уважавање изазовних околности у којима се измештање детета одвија, олакшава детету ситуацију у наредном периоду.

Разговор са дететом се обавља, по правилу, без присуства угрожавајућег родитеља (особе), уз подршку особе коју дете само изабере. Не треба заборавити да и дете које још нема развијене вербалне способности може невербално (плачем, покретом, изразом лица) показати шта осећа и жели. Разговор не треба бележити нити снимати јер ће то утицати на дететову спонтаност. Уколико услови не дозвољавају да се са дететом разговара у кући детета, односно на месту где се дете затекло, остаје могућност да се за то искористи време на путу до куће хранитеља.

Приликом разговора са дететом треба имати у виду да трауматизована (злостављана) деца вероватно већ имају искуство да су одрасли злоупотребљавали њихово поверење и нарушавали њихове границе (физичке, психолошке). Зато је важно да особа која разговара са дететом креира атмосферу прихватања и сигурности. Детету се обраћамо именом, без тепања, и кажемо ко смо и која је наша улога.

Детету треба јасно рећи, и невербално показати: да може да нам све повери; да му верујемо; да не може бити криво за било шта што му се догодило; да није оно урадило ништа лоше; да одрасли немају право да угрожавају децу (занемаривањем или злостављањем); да су одрасли сами одговорни за своје поступке; да одрасли треба да снесу последице за понашање којим се угрожавају други али и да имају шансу да науче другачија понашања и право да добију подршку за то; да је ваша дужност да помогнете да се ситуација реши и да нађете начин да заштитите дете.

Неопходно је стално проверавати да ли се добро разумете са дететом. Можемо очекивати да ће дете имати јако осећање лојалности према родитељу и/или особи која злоставља, или не штити дете од злостављања. Због тога дете настоји да сакрије од околине шта му се дешава. Уз лојалност, поред љубави, дете осећа и беспомоћност, страх и, пре свега, збуњеност. Препознавање и рефлектовање ових осећања ће помоћи детету да се боље осећа и успостави са стручним радником однос поверења. Начин да изразимо своја осећања а не повредимо дететову лојалност према родитељу кога воли, иако га злоставља, је ако кажемо детету да смо љути увек када одрасли повређују било које дете. Наравно, постоје ситуације када нема смисла говорити о одговорности

одраслих него стицају околности на које нико није могао да утиче.

Када постоји сумња на злостављање добро је да дете одмах добије поруку која се тиче породичних тајни. Дете треба да зна да вам је жао због свега што је доживело, али да лоше ствари које су му се догодиле не могу бити тајна. Чувајући тајну не можете да га заштитите. Детету никад не треба обећати оно што не можете да испуните.

Да би стручни радник уверио дете да је важно да буде отворено, он сам не сме да показује нелагодност као реакцију на оно што је дете рекло или наслућује да је проживело. Дете ће препознати лоша осећања одраслих и настојаће да га ћутањем заштити од свог тешког искуства.

Показивање саосећања је у реду, али препуштање осећањима, губитак контроле у показивању осећања може да уплаши дете и доведе до затварања. Детету је потребно да одрасли покажу да су јаки. Само тако ће веровати да одрасла особа може да буде њихова утеха и подршка.

Када разговарамо са дететом, да би нас дете чуло, треба да га гледамо. Контакт очи у очи, спонтан и ненаметљив, најлакше је остварити ако чучнемо, односно спустимо се на висину детета, уз уважавање дететове потребе да избегне контакт. Речи које користимо треба да буду конкретне, једноставне, прилагођене узрасту детета. Питања која постављамо детету треба да буду јасна. У почетку су широка и отворена, постављена ради упознавања и придруживања. Затим следе директнија, онолико колико је детету прихватљиво, тако да се не осећа угрожено.

Дете прво реагује на боју, модулације нашег гласа а тек онда на садржај. Својим телесним ставом, мирним, благим тоном, кратким и јасним реченицама подстичемо дете да каже шта се догодило и како то утиче на њега.

Детету увек дајемо информације о томе какав је план за њега, тренутни и резервни. Са дететом разговарамо искрено. Не треба га затрпавати детаљима. Неће му помоћи ни лажна обећања. Међутим, у том првом кораку заиста постоји нада да ће се ствари одвијати у позитивном правцу и ту наду не треба узети детету. Истина је да детету предстоји тежак период, да ће се центар и хранитељска породица трудити да тај период буде за дете што безболнији и да ће свакако проћи. То детету треба и рећи. Важно је да уверимо дете да ће бити упознато са свим дешавањима и да ће увек имати подршку и заштиту одраслих. То значи да стручни радник треба да има и основне информације о ургентној хранитељској породици у коју се дете смешта, и подели их са дететом.

Детету више значе конкретни подаци: ко живи у хранитељској породици, ко ће о њему бринути, зашто желе да о њему брину, где живе, чиме се баве, да ли имају кућног љубимца, да ли ће имати своју собу, да ли ће моћи да спава у соби са хранитељима, да ли ће ићи у школу и слично, него коментар да ће му „тамо бити лепо“, да ће све бити у реду.

Поред жеље да се приближимо детету, утешимо га загрљајем, ставимо у крило, пољубимо, са додиривањем треба бити обазрив. Увек треба са дететом проверити да ли му додир прија, треба од детета добити дозволу да га додирујемо. У зависности од породичног искуства дете може бити збуњено у погледу додиривања и наш додир може да га узнемири и уплаши.

Стручног радника, као професионалног помагача, не треба да обесхрабри то што дете можда неће бити спремно да са њим говори о својим искуствима. Детету треба пружити прилику да прича, показати спремност да га пажљиво слушамо и адекватно коментаришемо, без притисака да се отвори. Најчешће су хранитељи, када постану блиске особе, ти са којима ће дете, можда први пут у животу, поделити своју животну причу са свим тешким искуствима. Важно је да дете зна да је у реду да са хранитељима, и са другим особама, чија је дужност да му помогну, разговара о свему што га мучи и шта му треба, када буде спремно.

Трауматизованом детету утеху може да пружи све што је познато. Зато му треба омогућити да понесе са собом играчку, ћебенце или било коју ствар коју само изабере.

Смернице професионалцима за разговор са дететом

- *Разговор са дететом, односно контакт уколико је дете у превербалној развојној фази, је обавезна активност у ситуацији када је донета одлука о смештају детета у ургентну хранитељску породицу.*
- *Сврха разговора је:*
  - ◇ *да професионалац умири и оснажи дете у кризној ситуацији креирањем атмосфере сигурности, прихватања и поверења.,*
  - ◇ *да професионалац максимално, у односу на околности, припреми дете за смештај, дајући информације о разлозима доношења одлуке, самој хранитељској породици и следу догађаја.*

-
- *Партиципација детета је обавезан део припреме детета за смештај и у условима ургентног смештаја.*
  - *Сврха партиципације је:*
    - ◊ *да професионалац покаже детету да су његове потребе важне и да га поштујемо,*
    - ◊ *да се код детета подстакне доживљај контроле (утицаја) над ситуацијом,*
    - ◊ *да се детету олакша прихватање одлуке о смештају.*
  - *Задатак професионалца је да охрабри дете да изрази своје мишљење, очекивања, жеље, осећања и поставља питања као и да објасни зашто евентуални предлог (жеља) детета у датом тренутку не може бити прихваћен.*
  - *Активно слушање је начин да се детету покаже уважавање и подстакне отварање. Стално препознавање и рефлектовање детету његових осећања ће му помоћи да се боље осећа и развије однос поверења.*
  - *Разговор са дететом започиње на месту где се дете затекло и наставља на путу ка ургентној хранитељској породици.*
  - *Комуникација са дететом се по правилу одвија без присуства других особа, посебно угрожавајуће особе. Уколико разговору присуствује особа коју дете изабере онда је њена улога пружање сигурности детету и подршке смештају а не одговарање на питања професионалца који интервенише у кризној ситуацији.*
  - *Обим, садржај информација које се дају детету и начин комуникације условљен је пре свега узрастом, односно капацитетима детета, о чему професионалац закључује на основу његових реакција.*
  - *Све информације које се дају детету морају бити истините, саопштене на примерен начин, уз показивање емпатије.*
  - *У разговору са дететом се не инсистира на отварању болних тема али се оставља могућност каснијег разговора о њима, када дете буде спремно, уз означавање хранитеља као особа од поверења.*

Практичне препоруке за разговор са дететом

- *Представите се детету и објасните своју улогу повезујући је са догађајем који је довео до интервенције.*

-
- *Не водите белешке током разговора.*
  - *Обраћајте се детету именом.*
  - *Користите кратке, конкретне, јасне, једноставне реченице прилагођене узрасту детета.*
  - *Користите канале невербалне комуникације: додир, спонтан и ненаметљив контакт очи у очи.*
  - *Проверите да ли дете има доживљај да нарушава његов лични простор, посебно како разуме додир.*
  - *Стално проверавајте да ли сте добро разумели дете и да ли оно разуме вас.*
  - *Својим телесним ставом, изразом лица, мирним, благим тоном охрабрујте дете да каже шта се догодило и како то утиче на њега, поштујући дететову спремност да се отвори.*
  - *Не обећавајте детету оно што не можете да испуните, не пружајте детету лажна обећања али не уништавајте наду.*
  - *Не морате имати одговоре на сва дететова питања али се потрудите да их што пре сазнате и пренесете детету.*
  - *Не показујте нелагодност због тешких искустава које вам дете поверава.*
  - *Покажите емпатију али немојте дозволити да вас преплаве осећања љутње, туге, беспомоћности.*
  - *Пружите детету конкретне информације о ургентној хранитељској породици.*
  - *Кажите детету да може да из куће понесе са собом играчку, ћебенце или било коју ствар коју само изабере*
  - *Охрабрите дете да се поздрави са родитељим, односно укућанима.*

Корисне реченице

- *Моја је дужност да заштитим децу када им се догађају лоше ствари.*
- *Бићу искрен/искрена с тобом.*
- *Знам да ми нећеш одмах веровати.*
- *Мени можеш све да кажеш.*
- *Ја ти верујем.*
- *Како си разумео/разумела ово што си сада чуо/чула од мене?*

-
- *Дете не може бити криво за то што му се догодило.*
  - *Ниси урадио/урадила ништа лоше.*
  - *Није твоја грешка.*
  - *Одрасли немају право да угрожавају децу.*
  - *Одрасли треба да сnose последице за понашање којим угрожавају друге али имају и шансу да науче другачија понашања.*
  - *Жао ми је због свега што си доживео, али лоше ствари које су ти се догодиле не могу бити тајна. Само тако могу да те заштитим.*
  - *Могу да разумем да ће ти наредних дана бити тешко али нећеш бити сам/сама.*
  - *Одвешћу те код људи који ће о теби бринути.*
  - *Центар и хранитељска породица ће се трудити да ти буде добро.*
  - *Заслужујеш да се са тобом лепо поступа.*
  - *Увек ћеш знати шта се дешава.*
  - *Можеш све да питаш.*
  - *Добро је што си то питао/питала.*

2.4. Како треба приступити дететовим родитељима у ситуацији хитног издвајања из породице?

Партиципација родитеља у поступку ургентног смештаја није само питање формалног испуњавања стандарда. Уколико мислимо о добитима које ће дете имати када се успостави сараднички однос са његовим родитељима, веће су шансе да разговор са родитељима буде успешан. Ако успемо да мотивишемо родитеље да буду подршка детету у ситуацији измештања, то је за дете највећа срећа. Никад не треба заборавити на чињеницу да родитељи имају посебан статус у животу детета. Он не мора да одговара законском статусу у смислу формалног ограничавања родитељских права.

Често су наше фантазије о дететовим родитељима и томе шта нас чека у њиховом животном простору, када полазимо на интервенцију, страшније од реалности. Комуникација је увек двосмерна. Успех интервенције у великој мери зависи од става, очекивања и вештина професионалца. Добро је да будемо свесни својих осећања, једино тако ћемо моћи да њима управљамо. Није неочекивано да у сусрету са особом која на било који начин злоставља дете, насилна је према члану породице или није у стању да заштити дете, осећамо љутњу и бес. Међутим,

---

одигравање љутње нам неће помоћи да испунимо свој задатак. Уместо љутње важно је да покажемо сигурност, забринутост за дете и будемо у исто време љубазни и одлучни.

Корисна знања

- *Није забележен случај да је неки родитељ постао родитељ зато да би злостављао дете.*
- *Готово сви родитељи желе да поступају на начин који је најбољи за њихово дете што не значи да су у стању да то и чине.*
- *Они који злостављају друге најчешће су и сами у свом детињству били жртве злостављања.*
- *Родитељство се учи.*
- *Тешко је бити добар родитељ ако сами нисте имали добар модел.*
- *Тешко је волети ако сами нисте били вољени и ако не поштујете себе.*
- *Неки људи постану родитељи пре него што су спремни за тај одговоран задатак*

Препоручује се да говоримо смиреним гласом, да успоставимо контакт очима и седимо близу саговорника, користећи то као вид притиска и слабљења одбрана. Важно је да се обрати пажња на невербалну комуникацију, посебно када постављамо „незгодна“ питања.

Наш задатак је да проценимо ситуацију, заштитимо дете и покренемо промену која ће дати шансу детету да се врати у породицу. Наш задатак није да осуђујемо, ни када конфронтирамо родитеља са чињеницама о угрожености детета. Наша обавеза је да покажемо уважавање особе, иако не оправдавамо њено понашање. Добру основу за емпатију према родитељима чине наша знања о феномену злостављања, родитељству, болестима зависности, кризама у породици и наша промишљања о томе која све осећања имају дететови родитељи.

Од нас се очекује да покажемо занимање за гледиште родитеља на дететову ситуацију али и да јасно ставимо до знања да, када се гледишта разликују, ми имамо дужност да проценимо шта је најбоље за дете и преузмемо одговорност за дете. Уколико родитељ својим коментарима и

реакцијама дестабилизује дете, пролонгирање непријатне ситуације треба зауставити а разговор одложити за бољи тренутак. Као и увек, суштина је у доброј процени.

Разговор започиње представљањем и давањем информације о разлозима доласка стручног радника. Настојте да изазовете емпатију за дете и у фокус разговора ставите добробит детета. Изразите уверење да постоје околности које могу да објасне понашање родитеља али да је најважније да дете буде збринуто док се не обави свеобухватна процена и направи план подршке породици. Дајте информацију о томе која су права родитеља, шта ће се даље процедурално дешавати, и шта све родитељ, сада и овде, може да уради да детету олакша ситуацију. Нека буде јасно да ће се поступак наставити, да од њихове спремности да учествују у планирању и реализацији промена које је потребно учинити зависи колико дуго ће дете бити изван породице. Циљ интервенције је да дете буде на безбедном месту док родитељи науче да о детету брину на безбедан начин, тако да потребе детета буду задовољене. Издвајање детета нема за циљ да казни родитеље за нешто што се већ десило. Објасните родитељима зашто је важно да пружи што више података о детету, предају стручном раднику ствари које су важне за дете (здравствена књижица, играчка, школске свеске и уџбеници, омиљен одевни предмет и сл.). Представите улогу и мотиве ургентне хранитељске породице и предности овог облика заштите. Покажите да разумете осећања родитеља и помозите им да их сами освесте. Имајте у виду најчешће бриге родитеља и одговорите и на неизговорена питања.

Смернице професионалцима за рад са дететовим родитељима/сродницима

- *Разговор са дететовим родитељима, односно сродницима је обавезна активност у ситуацији када је донета одлука о смештају детета у ургентну хранитељску породицу.*
- *Сврха разговора је:*
  - ◇ *да се успостави сараднички однос са дететовим родитељима, па и родитељем који је угрозио дете, уколико постоји минимум услова за то,*
  - ◇ *да се родитељи информишу о својим правима као и правима детета,*

-
- ◇ да професионалац максимално, у односу на околности, припреми родитеље за смештај, дајући информације о разлозима доношења одлуке, самом ургентном хранитељству као облику заштите и следу догађаја,
  - ◇ креирање услова да родитељи у фокус ставе дете, његов интерес и усмере се на пружање подршке детету у датом тренутку како би му олакшали ситуацију у којој се нашло,
  - ◇ раздвајање улоге родитеља у ситуацији ургентног смештаја од сарадње са центром за социјални рад у наредном периоду, будућих активности, задатака и подршке која им је на располагању у решавању проблема који је у вези са одлуком о измештању детета.
  - Партиципација родитеља је обавезан део припреме за смештај и у условима ургентног смештаја.
  - Сврха партиципације је:
    - ◇ да професионалац покаже уважавање дететових родитеља без обзира на то што не оправдава понашање којим су угрозили или пропустили да заштите дете,
    - ◇ да се активира преузимање одговорности у одлучивању о детету без обзира на евентуалне разлике у процени најбољег интереса детета у датом тренутку,
    - ◇ да се олакша прихватање одлуке о смештају.
  - Задатак професионалца је да освести и стави под контролу евентуалне заблуде/предрасуде о родитељима који угрожавају децу, односно нису у стању да их заштите.

Практичне препоруке за разговор са дететовим родитељима/сродницима

- **Представите се родитељима, објасните разлоге доласка и своју улогу.**
- **Седите близу саговорника, говорите смиреним гласом, успоставите контакт очима.**
- **Не дозволите да вас преплави евентуална љутња због дететове патње.**
- **Покажите уважавање особе, иако не оправдавате њено понашање.**

-
- *Будите у исто време љубазни и одлучни.*
  - *У разговору са родитељима покажите забринутост за дете и сигурност у своју одлуку.*
  - *Настојте да код родитеља изазовете емпатију за дете и у фокус разговора ставите добробит детета.*
  - *Изразите уверење да постоје околности које могу да објасне понашање родитеља али да је најважније да дете буде збринато док се не обави свеобухватна процена и направи план подршке породици.*
  - *Покажите да разумете осећања родитеља и помозите им да их сами осветле.*
  - *Имајте у виду најчешће бриге родитеља везане за хранитељство и одговорите и на неизговорена питања.*
  - *Договорите наредни сусрет са родитељима.*

2.5. Како да ургентни хранитељи пруже подршку детету са трауматским искуством током трајања смештаја?

Када водитељ случаја доведе дете у ургентну хранитељску породицу, задатак хранитеља је да успостави контакт са дететом, умири га, утеши, обезбеди окружење и атмосферу у којој ће дете моћи да се опусти и осети сигурност и заштиту. Важно је водити рачуна да постоји усаглашеност приступа и начина комуникације свих одраслих који се укључују у бригу о детету, и стручњака који са дететом разговара у ситуацији хитног измештања и хранитеља. Због тога је препорука да ургентни хранитељи, такође, овладају вештинама комуникације које детету уливају осећање сигурности, контролабилности и повезаности са одраслима.

При првом сусрету са дететом, када представљају своју породицу и улогу, треба да пошаљу поруке прихватања, разумевања дететовог искуства и сигурности - да ће бринути о њему, штитити га и дати све од себе да му тешки дани у животу буду што мање болни. Ову поруку је важно упутити без обзира на дететову спремност да је чује у датом тренутку, дајући му времена, и без очекивања да је одмах прихвати и сарађује.

Детету се обраћају мирним, сигурним гласом, јасним реченицама које су прилагођене узрасту, спуштајући се на висину очију детета када са њим успостављају контакт, без инсистирања да дете узврати поглед. Слушају шта дете говори са стрпљењем и разумевањем. Речи хранитеља,

---

тон и говор тела треба да одражавају уважавање и поштовање детета. Исто тако, важно је да хранитељ подеси своју реакцију према емоционалном стању детета, чиме му шаље поруку разумевања и помаже му да осећа повезаност са њим. Уколико је дете тужно, са њим ће разговарати тихо и споро. Уколико се дете љути, у разговору неће испољавати бес, али ће причати са више живости и емоција.

Хранитељи се придружују детету добродошлицом, загрљајем ако то дете прихвата, неком посласаницом или поклоном. Нужно је да прво збрину физичке потребе детета, нахране га, утопле, дају му прилику да се одмори.

Добро је да комуникација са дететом буде отворена и искрена. Детету се увек пружају истините информације, водећи рачуна да буду изречене језиком и на начин на који може да их разуме. Важно је да хранитељи не крију информације од детета и не избегавају разговор о непријатним темама и искуствима, јер тако спречавају да дете изрази своје мисли и осећања повезана са траумом и лакше их обради.

Поступци хранитеља према детету не смеју да буду нападни. Потребно је да се прати иницијатива детета да се укључи у одређену активност, посебно да оствари физичку блискост или дистанцу са хранитељем. Физички додир увек треба да буде дететов избор. Злоостављана деца могу имати телесне подсетнике на трауматско искуство и сваки додир или физичко приближавање их може поново узнемирити. Хранитељ се може ненаметљиво приближити детету кроз неку заједничку активност, као што је читање прича, проверавајући спремност детета да седе једно поред другог.

Атмосфера у породици током смештаја треба да буде опуштена, мирна, без непотребних промена и укључивања људи ван породичног круга у живот детета. Водити рачуна о садржајима на телевизији који могу поново активирати трауматско искуство, као што су сцене насиља у серијама, филмовима, информативним емисијама и сл. Пријатна, умирујућа, амбијентална музика утиче на снижавање нивоа стреса код трауматизованог детета. Стамбени простор хранитеља треба да одражава топлину, са кутком, удобним и меким, у који дете може да оде када је под стресом, уплашено, тужно или љуто.

За ублажавање стреса код детета корисно је да упражњавају активности које делују умирујуће: ако дете дозвољава чешљање косе, љуљање, певање, купање; затим активности попут цртања, сликања, ритмичко/музичких активности; слободне игре, игре на отвореном, пливање, као

и да вежбају дубоко и успорено дисање (дувају балоне, ставе плишану играчку на стомак и труде се да она скаче горе, доле са сваким удисајем и издисајем), и мишићно опуштање (масажа или се тражи да наизменично стисну и опусте мишиће).

Смернице хранитељима за подршку детету у акутној кризи или трауми

- *Придружите се детету добродошлицом, загрљајем ако то прихвата, поклоном или посластицом*
- *Представите своју породицу и улогу*
- *Пошаљите му поруке прихватања и разумевања његовог животног искуства, да ћете бринути о њему и штитити га*
- *Детету се обраћајте мирним, сигурним гласом, јасним и узрасту прилагођеним реченицама*
- *Када успостављате контакт спустите се на висину детета, али без инсистирања да узврати поглед*
- *Слушајте дете са стрпљењем и разумевањем, вербално и невербално му покажите да га уважавате и поштујете*
- *Разговарајте са дететом искрено и отворено*
- *Немојте да кријете информације од детета и не избегавајте разговор о непријатним темама и искуствима*
- *Пратите иницијативу и спремност детета да се укључи у неку активност*
- *Физички додир и приближавање нека увек буде дететов избор*
- *Креирајте мирну, опуштену атмосферу у породици, без непотребних промена и нових особа у животу детета*
- *Упражњавајте активности са дететом које делују умирујуће на њега*
- *Обезбедите предвидљивост и стабилност тако што ћете установити дневну рутину*
- *Припремите дете за сваку промену и укључите га у планирање промене*
- *Дајте му могућност избора у „малим“ стварима.*

У свакодневној бризи о детету на смештају важно је да хранитељи обезбеде предвидљивост и стабилност, тако што ће установити дневну

рутину и ствари сваки дан радити у исто време на исти начин. То доприноси доживљају поверења и контроле код детета. Уколико је потребно да се дневна рутина промени, дете треба припремити, упутити га шта ће се мењати, због чега и укључити га, кад год је то могуће, у планирање промене. У циљу јачања доживљаја контролабилности код детета, важно је да му се даје могућност избора у „малим стварима“ – шта жели да обуче, какву фризуру да носи, шта да руча, активност у којој жели да учествује и сл. Нудити могућност ограниченог избора је посебно битно за децу која немају поверења да ће их одрасли збринути, већ се у задовољавању потреба ослањају искључиво на себе.

У вези са изазовним или неприхватљивим понашањем детета на смештају, за хранитеље је важно да дају смисао таквом понашању и сагледају га у контексту дететових претходних искустава са родитељским фигурама. Када одрасли показује да разуме понашање детета и осећања која су у њиховој основи, дете ће осетити сигурност и бити спремније да подели своје искуство и способније да размишља о својим осећањима и понашању. Са друге стране, потребно је да овладају ефикасним и са потребама детета усаглашеним стратегијама дисциплиновања.

Препоруке хранитељима у вези дисциплиновања:

- *Дететово неприхватљиво понашање, уколико није опасно, игноришите,*
- *Уложите активан напор да препознате и нагласите позитивна понашања и намере детета,*
- *Често користите вербално награђивање,*
- *Будите опрезни са критиковањем, њега треба да буде много мање у односу на похвале,*
- *Користите позитиван језик када се обраћате детету, на пр. „корачај спорије!“ уместо „немој да трчиш!“*
- *Пре него што реагујете увек размислите о узроцима дететовог понашања и не узимајте понашање детета сувише лично,*
- *Не дозволите да дететове интензивне емоције доведу до ескалације ваших,*
- *Приликом избора метода дисциплиновања у обзир узмите развојни узраст детета (на пр. за млађе дете које има нападе беса, прикладније може бити да га држите и љуљате, него да*

примените тајм-аут),

- *Не борите се за моћ са детом, већ му дајте могућност избора или му помозите да разуме и друге перспективе,*
- *Детету је потребно да се осети вољеним и посебним, важно му је да осети да га волите без обзира шта урадило и шта му се десело, прихватате га таквог какво јесте и увек сте ту за њега.*

3. УРГЕНТНА ХРАНИТЕЉСКА ПОРОДИЦА

3.1. Које су карактеристике хранитељских породица и који су услови за бављење ургентним хранитељством?

Специфичности ургентног хранитељства (хитност, непознанице, стрес) предодређују и неке специфичне карактеристике ургентних хранитељских породица. За добијање подобности за ургентно хранитељство потребно је ове специфичности посматрати и као посебне критеријуме те је и претпоставка да је за ургентно хранитељство потребно да кандидати имају као предуслове:

- општу подобност за бављење хранитељством (важећу лиценцу),
- хранитељско искуство,
- одговарајуће стамбене услове, односно прилагодљив простор за прихват више деце различитог узраста и потреба.

Из редова хранитељских породица које имају наведене предуслове, селекутују се кандидати за потенцијалне ургентне хранитељске породице који пролазе обуку за ургентно хранитељство. Програм обуке за ургентно хранитељство је акредитован а тренери, током реализације програма врше и процену и достављају извештај о својој процени за сваког кандидата за ургентно хранитељство.

Претходно хранитељско искуство послужиће за процену капацитета породице за даље усавршавање и изградњу компетенција за ургентно хранитељство. Потенцијалне ургентне хранитељске породице се регрутују из редова оних хранитељских породица код којих нису препознати ризици у вези са потребним хранитељским компетенцијама, породице које су бринуле о више деце и добро се носиле са сепарацијом и припремом деце за промену, које имају предиспозиције за ургентно

хранитељство. Током бављења стандардним хранитељством, те породице нису показале да им је потребна значајнија подршка у развоју компетенција за бригу о детету. У исто време, ове хранитељске породице су отворене за тражење и прихватање интензивне подршке која се одвија у честим кућним посетама саветника, што значи да ће скоро сваки, или сваки други дан, у зависности од броја деце и динамике смештаја, имати рад са саветником за хранитељство.

Ургентне хранитељске породице су као и остале породице функционалне, и у фази која нема очекиване промене које могу дестабилизovati њихову функционалност. Потребно је да ову породицу карактерише флексибилни модел организације породичних односа, са јасно дефинисаном хијерархијом, отвореном и јасном комуникацијом и емоционалном разменом.

Ургентну хранитељску породицу одликује: искуство успешног превладавања криза, висок капацитет за промену и прилагођавање различитим карактеристикама детета, добро сналажење и реаговање у изненадним и високо стресним околностима.

Важно је да ургентну хранитељску породицу карактерише и висок степен прилагођавања постојеће породичне организације потребама детета. За ову карактеристику значајно је и поседовање добре мреже социјалне подршке у ближем и ширем окружењу породице.

Коначно, у циљу обезбеђења мира, стабилности и сигурности трауматизованом детету у оквиру ургентне хранитељске породице, пожељно је да се њиме претежно бави једна особа. Разлози за то су, првенствено, због формирања стабилне везе са једном особом, а потом и због ублажавања последица хаоса из којег је дете управо стигло – инцидентна ситуација у породици, мноштво непознатих службених лица разних институција приликом издвајања из породице, емоционалне повреде нанете губицима, неизвесност шта ће бити с њим самим, непозната нова средина итд.

Ургентни хранитељи су они који су се потврдили као компетентни у стандардном хранитељству. Свесни, с једне стране, изазова ургентног хранитељства, а с друге стране својих доказаних способности, осећају се спремни да стечено искуство употребе како би помогли непосредно угроженом детету, ангажујући се у захтевнијем виду хранитељства. Оно што ће свакако поткрепити њихово опредељење да се баве ургентним хранитељством јесте и сигурност у мрежу подршке на коју ће моћи да рачунају у сваком тренутку. Такође, њихово уверење, засновано на прет-

---

ходном искуству, да ће сарадници из центра за породични смештај и центра за социјални рад, благовремено и стручно обавити свој део посла, је још један од основних мотивационих чинилаца ургентних хранитеља да преузму овај одговоран посао.

Неке услове можемо издвојити као посебне и од значаја за процену подобности за ургентно хранитељство:

- **Стамбени услови** – Ургентни хранитељи по правилу имају простор у свом дому који је опремљен, слободан и спреман за боравак деце. Опремљеност простора подразумева и опрему у складу са узрастом детета, почев од намештаја до одеће, пелена и препарата за успостављање одговарајуће хигијене деце – нпр. шампона за сузбијање вашака, креме за негу коже детета, али и залихе хране која се може дуже чувати;
- **Доступност хранитеља** - Ургентни хранитељи су доступни да буду контактирани и да приме дете у било које доба дана и ноћи, непосредно по обавештењу. Њихово име, адреса и телефон који је стално доступан налази се на списку ургентних хранитеља;
- **Расположивост хранитеља** - Неопходно је да ургентни хранитељи буду у могућности да, током трајања смештаја, с ургентно смештеним дететом могу да проводе и 24 часа дневно. По правилу, један од хранитељског пара није у радном односу, односно нема обавезе због којих није у стању да целодневно и интензивно буде уз дете које је ургентно смештено;
- **Структура породице** - Пожељно је да ургентна хранитељска породица буде потпуна породица или породица са више одраслих чланова који су у стању да обезбеде задовољавање потреба свих чланова хранитељске породице, а да један од партнера има улогу интензивне бриге о детету које је на ургентном смештају;
- **Стабилна фаза животног циклуса породице** - Хранитељска породица треба да буде у животној фази у којој влада стабилност и у којој се не очекују промене које је могу дестабилизovati јер неће бити у стању да подржава дете и води га кроз процес прера-

---

де губитка. Када се ургентна хранитељска породица сама налази у кризи (развод брака или раздвајање супружника, смрт члана породице или неки други губитак) за време трајања кризе се не врши смештај деце, односно врши се поновна процена породице за наставак бављења хранитељством уколико се криза не превазђе или изазове промене у структури и функционисању породице;

- **Здравствени услови** - Како је ургентно хранитељство високо стресна активност, посебно је важно да сви чланови ургентне хранитељске породице буду доброг општег здравственог стања, односно треба имати у виду и да чести сусрети са трауматизованом децом, њихове тешке животне приче могу изазвати стрес и код хранитеља, што ће код неких особа покренути болести које изазива стрес или ће утицати на болест коју већ имају, посебно висок притисак, дијабетес и сл.
- **Демографски положај и доступност ресурса** - Потребно је да је хранитељска породица у насељу са добром саобраћајном инфраструктуром која повезује место становања ургентних хранитеља са ресурсима локалне заједнице. Поседовање аутомобила или коришћење такси превоза значајно ће олакшати функционисање породице у погледу обављања бројних задатака које захтева учесталост хитних смештаја различите деце у континуитету: одлазак у здравствену установу, школу, вртић, снабдевање у разним перидима дана и сл.
- **Приходи и расходи породице**: Поред тога што ургентна хранитељска породица остварује приходе који јој омогућавају задовољавање сопствених потреба потребно је да има услова да покрије евентуалне трошкове ванредних ситуација ургентног хранитељства до добијања накнаде за трошкове детета. Извесно је да ће накнада за хранитељство каснити јер су смештаји изненадни, чести, за више различите деце за коју је потребно донети решење и доставити за исплату. С друге стране, потребе се задовољавају благовремено те је неопходно да ургентни хранитељи буду за то спремни. То је посебно велики издатак на почетку бављења ургентним хранитељством док се не успостави редовност исплата којима се практично трошкови покривају када су већ реализовани..

3.2. Регрутовање, процена и обука ургентних хранитеља

Како регрутовати ургентне хранитељске породице?

Ургентно хранитељство је по много чему специфично у односу на друге видове хранитељства. Подразумева спремност за бригу о деци најразличитијих карактеристика и потреба које се налазе у ситуацији акутног и интензивног стреса. Како би хранитељска породица била способна да у ургентним ситуацијама, без претходне припреме преузме бригу о детету и пружи му емотивну сигурност и подршку, потребно је да поседује одређена знања и вештине које се могу стећи само током активне бриге о деци на породичном смештају. Пракса је показала да претходно искуство бављења хранитељством позитивно утиче на остваривање задатака ургентног породичног смештаја и компетенције ургентних хранитеља, што би требало имати у виду у процесу регрутовања и процене кандидата за овај облик хранитељства.

Посебност овог облика породичног смештаја упућује и на сложеност хранитељских задатака што може да обесхрабри потенцијалне кандидате. Зато их је потребно охрабрити и мотиве тражити у добробити за дете. Кључна порука која се упућује хранитељима и која ће их охрабрити и појачати њихове алтруистичке мотиве је значај подршке коју они пружају детету и породици у најдраматичнијим тренуцима у животу, онда када им је најпотребнија. Суочавање са последицама које дете има када не добије адекватну подршку, смештај у колектив и изостанак бриге особе с којом може успоставити блискост и осећати се безбедно, додатно ће освестити значај њихове улоге у процесу превладавања трауматског искуства за дете.

Припрема потенцијалних ургентних хранитеља је поступна, уводи их у процес који омогућава препознавање и јачање сопствених снага за обављање ове улоге.

Поруке којима се хранитељи могу мотивисати за ургентно хранитељство

- *Ви помажете деци кад им је помоћ најпотребнија!*

- *Ви сте први на почетку још једне промене у животу детета!*
- *Ургентно хранитељство траје кратко, али су ефекти за дете дугорочни!*
- *Интензивни рад ургентних хранитеља одвија се уз подршку центра за породични смештај и усвојење, што укључује и одговарајућу финансијску подршку за обављање њихових задатака.*

Добра прилика за приближавање и разумевање услуге ургентног хранитељства је организовање састанака са хранитељима – потенцијалним кандидатима за ургентно хранитељство. Центар за породични смештај и усвојење планира и организује овакве састанке. Да би се хранитељи упознали са специфичностима ове услуге потребно је да на састанцима добију информације у вези са следећим питањима:

- У чему се огледају специфичности ургентног хранитељства?
- Поступак за добијање подобности за ургентно хранитељство?
- Потребе деце која се ургентно збрињавају у хранитељске породице?
- Посебни задаци ургентних хранитељских породица?
- Специфичности бриге о детету за време ургентног хранитељства?
- Подршка детету и ургентним хранитељским породицама од стране саветника за хранитељство?
- Услуге које ургентни хранитељи могу користити у локалној заједници?

На састанцима који се организују за хранитељске породице могу присуствовати и представници здравствених установа, школске управе, полицијске управе, невладиних и других организација. На тај начин би се омогућило да се хранитељи ближе информишу о систему подршке у локалној заједници, услугама на које могу да се ослоне и најефикаснијим поступцима за доступност потребних услуга.

Хранитељи се могу информисати о специфичностима ургентног хранитељства и путем едукативно-информативних семинара и јавних трибина са изабраним гостима. Пожељно је да и активне ургентне хранитељске породице буду учесници ових скупова и поделе своја искуства са кандидатима за ургентно хранитељство. То је прилика да хранитељи поставе питања, разреше одређене дилеме и да се поведе

дискусија, као и да се услуга ургентног хранитељства препозна као добит за заједницу.

Додатна, информативна подршка се може постићи и употребом промотивних материјала, информатора, плаката, флајера. Ови материјали треба да буду разумљиви, читљиви и добро графички осмишљени и дизајнирани.

Како се процењује подобност хранитеља за ургентно хранитељство?

Процена подобности ургентних хранитеља, ако су они већ имали искуство бављења неким од облика хранитељства, делом је већ обављана током континуиране процене у претходном облику хранитељства и представља почетни корак у мотивацији ове породице за ургентно хранитељство. Процес селекције и укључивања ових породица у даљи поступак процене врши се на основу предлога саветника који је пратио њихов рад или пријављивања самих кандидата. Са кандидатима за ургентно хранитељство потребно је обавити интервју у кућној посети и укључити их у програм обуке за ургентно хранитељство, након чега се доноси одлука о њиховој подобности за ургентно хранитељство.

С обзиром на специфичне и високе захтеве који се постављају пред хранитеље и породицу за ургентно хранитељство, неопходна је додатна процена, усмерена на све карактеристике личности чланова породице и породице као целине, о којима је било речи у тексту. Професионалци који врше процену подобности хранитеља за ургентно хранитељство су због тога обавезни да током процене и у процесу доношења одлуке о подобности хранитеља за бављење ургентним хранитељством примењују сва расположива знања, технике и средства из домена своје струке.

Процена потенцијалне ургентне хранитељске породице обухвата процену стамбено-материјалних услова породице, као и специфичних црта личности свих чланова породице који ће свакодневно долазити у контакт са дететом на смештају, те карактеристика породичних релација.

Пожељне црте личности ургентних хранитеља примарно су емпатичност, благост, духовитост, тактичност, стрпљење, флексибилност, тј. оне црте личности које чине породичну атмосферу у ургентној хранитељској породици позитивном и пријемчивом за трауматизовано и престашено дете које прихватају. Поред тога, ургентне хранитеље одликује висок степен самоконтроле, с обзиром на кризну ситуацију ур-

---

гентног смештаја, контакти са великим бројем различите деце, родитеља, стручних радника. Интерперсонална адаптираност подразумева јасно комуницирање, способност за посредовање у конфликтним ситуацијама, као и способност да прихватите друге онаквима какви јесу. Критеријуми које би кандидати требало да задовоље су и емоционална стабилност, доследност, висок праг толеранције на фрустрацију.

Како се при ургентном смештају ради с трауматизованом децом, која често испољавају висок степен неповерења, потенцијални ургентни хранитељ би требало да буде негујући и топао, са изразитим степеном саосећања са корисницима док им даје подршку и ослонац, у исто време постепено успостављајући одговарајуће границе социјално прихватљивог понашања.

Иако је краткотрајно, ургентно хранитељство би требало да обезбеди „зацељивање рана“ и „проналазак пута“, те је зато веома важно да ургентни хранитељи буду охрабрујући и поткрепљујући, да код детета умање осећај кривице, а подстичу самопоштовање.

Како се врши обука потенцијалних ургентних хранитеља?

Високи захтеви постављени за регрутовање ургентних хранитељских породица, захтевају и висок степен подршке коју те породице треба да добију од запослених у центру за породични смештај и усвојење. То свакако значи да је неопходно креирати додатне програме обуке који ће бити посвећени најзначајнијим областима. Тежиште обука треба да буде на разноликости симптома које могу деца са акутном траумом да испољавају и како се с њима носити. Животне кризе као саставни део развоја појединца и породице имају посебно место у ургентним стањима у којима се налази и дете и породица приликом ургентног смештаја, зато је јако важно посветити пажњу механизмима и вештинама за превладавање животних криза. Свака промена, нарочито ако је изненадна може да дестабилише породицу и зато треба креирати програме обуке на тему функционалних и дисфункционалних породичних образаца, са посебним акцентом на положај детета у дисфункционалној породици.

Пакет додатних обука би требало да обухвати и снаге породице и њихов значај за превладавање животних криза, а такође и стрес, реакције на стрес и вештине превладавања стреса.

Основне потребе хранитеља су за стицањем знања и вештина под-

---

ршке деци за превладавање трауматских искустава.

Обука се реализује у групном раду применом модела интерактивног учења, али ће се користити и индивидуални едукативни рад са хранитељима. Групни рад доприноси и међусобној размени, разумевању и обнављању енергије и може се организовати и за вентилирање и оснаживање хранитеља.

Како се извештава о процени подобности хранитеља за бављење ургентним хранитељством и резултатима обуке?

На основу интервјуа, кућне посете потенцијалним ургентним хранитељима и програма обуке за ургентно хранитељство, стручни тим центра за породични смештај сачињава синтетизовани извештај – налаз и стручно мишљење о посебној подобности будућих хранитеља за ургентно хранитељство.

Садржај процене подобности за ургентно хранитељство:

У синтетизованом извештају – налазу и стручном мишљењу о посебној подобности будућих ургентних хранитеља требало би евидентирати, проценити и посебно нагласити следеће садржаје:

- Хранитељско искуство (године претходног бављења хранитељством, број деце о којој је породица бринула, резултати рада на подршци деци у периоду прилагођавања, опоравка и сепарације);
- Стамбени услови у хранитељској породици;
- Структура породице, број одраслих чланова домаћинства, расположивост чланова породице;
- Средински услови;
- Карактеристике породичних односа (релације у хранитељској породици са посебним нагласком на границама субсистема)
- Компетенције за ургентно хранитељство – процена капацитета, знања и вештина хранитеља за бригу о трауматизованој деци, растанак са децом и прихват новог детета и функционисању породице у кризним ситуацијама.
- Искуство превладавања сопствених губитака хранитељске породице (посебно у одгајању деце на породичном смештају), коришћење подршке, снаге и потребе породице за подршком током бављења ургентним хранитељством.

Процену подобности хранитељске породице за бављење ургентним хранитељством врши центар за породични смештај и усвојење. Процена се врши и током реализације програма припреме за ургентно хранитељство о чему реализатори овог програма сачињавају извештај који би требало да садржи основне податке о називу програма, тематским целинама, начину реализације програма, тестирању знања, активности кандидата и процену:

- Знања и вештине кандидата за ургентно хранитељство и способност и спремност за учење;
- Резултате које је кандидат постигао на тестовима, интервјуима и другим методама мерења стечених знања;
- Снаге кандидата за ургентно хранитељство – снаге и вештине од значаја за пружање услуге ургентног хранитељства;
- Потребе кандидата за стицањем знања и вештина за унапређивање свога рада – процену у којој мери недостатак одређених знања и немогућност учења доводи у питање подобност за пружање ургентног породичног смештаја;
- Сумарна процена и предлог одлуке о подобности за ургентно хранитељство.

3.3. Подршка ургентним хранитељским породицама

Иако је претходно искуство бављења хранитељством од великог значаја и може препоручити кандидате за ургентно хранитељство, ургентни смештај је битно другачији од њиховог дотадашњег хранитељског искуства, управо због тога што се први контакт са дететом успоставља у ситуацији када оно осећа интензивну психичку и/или физичку патњу, а да пре тога није било прилике да се детету и члановима хранитељске породице више времена посвети у припреми за смештај. Не само за дете, него и за хранитеље, смештај се реализује изненада, врло брзо по позиву стручног радника да постоји потреба да се збрине угрожено дете, у било које доба дана или ноћи. Наведене околности у којима се одвија услуга ургентног хранитељства захтевају добру претходну припремљеност хранитеља а затим и континуирано пружање различитих видова подршке.

Кључну улогу у обезбеђивању подршке детету и ургентним хранитељским породицама имају стручњаци у центрима за породични смештај и усвојење. Саветник за хранитељство током реализације ургентног смештаја детета представља спону између водитеља случаја/дежурног радника центра за социјални рад и ургентне хранитељске породице. Његов задатак је да информише водитеља случаја у коју хранитељску породицу може да смести дете, прибави расположиве податке о детету које се збрињава и подели их са хранитељима, како би се искористила нека могућност припреме чланова ургентне хранитељске породице.

«Емотивни рад»

Мој први ургентни смештај је за мене било прилично трауматично искуство. Млада особа коју сам примила је била укључена у компликовану ситуацију сукоба са законом, укључујући бекство, крађу, самоповређивање и претњу насиљем. То свакако није било оно што сам очекивала у првих 48 сати мог првог смештаја

Срећом, професионалци из службе за хранитељство који су ми пружали подршку, били су уз мене на сваком кораку овог пута – чак и у два сата ујутро, када нисам знала шта друго да урадим. Они су учинили да се осећам као да могу да обезбедим овој деци подршку и дом који су били потребни да поново стану на своје ноге, све док професионалци не пронађу особу која ће бринути о њима на дужи временски период. Мој саветник за хранитељство ме је подсећао да је свако дете другачије и има другачије потребе, а да сваки хранитељ има другачије снаге.

Од тада, научила сам много о себи и својим капацитетима да бринем о деци у веома различитим ситуацијама. У свим ургентним смештајима које сам имала, било је много дирљивих искустава – много загрљаја, захваљивања и изражавања љубави у време када би дете одлазило у други дом где ће боравити дужи време.

То је била накнада за све оне трауматичне приче деце које сам чула, знајући одакле су дошли, када не знају где ће спавати следеће ноћи, да ли ће или не видети своје родитеље поново и да ли то желе или не.

Тешко је. Назвала бих то „емоционални рад“ - труд који улажем да им обезбедим подршку кроз период који је за њих често застрашујуће искуство и да пронађем подршку за себе како бих могла да им помогнем где могу и пустим их да оду када то морам. Није лако, али подсећам себе колико тешко мора бити овој деци, а то чини да сваки изазов с којим се срећем осећам као позитиван корак напред.

Катарина, ургентни хранитељ

Специфичности ургентног хранитељства (траума, хитност, немогућност претходне припреме, кратко трајање) налажу да контакти саветника са дететом и породицом буду чести, готово свакодневни, посебно током прве недеље смештаја, уз организовање кућних посета на недељном нивоу. Првог дана након смештаја детета, саветник за хранитељство организује кућну посету породици. Путем разговора, посматрања и других метода (генограм, еко мапа, цртеж, структурирани интервју, чек-листа и др.), прикупља и организује податке о индивидуалним потребама детета и породице на основу којих планира конкретне активности подршке.

Саветник за хранитељство пружа подршку детету и хранитељима, тако што:

- *подржава и оснажује хранитеље путем информисања, саветодавног рада, едукације и планирања активности подршке детету за превладавање трауме и функционисања;*
- *са хранитељима дефинише приоритете у задовољавању потреба детета*
- *обућава хранитеље за примену ефикасних поступака за постизање позитивних промена код детета;*
- *информише и упућује на коришћење услуга других стручњака и ресурса који постоје у локалној заједници, када процени да је њихова подршка неопходна да би се задовољила одређена потреба детета;*
- *стара се о емотивним реакцијама и процесима код самих хранитеља на тај начин што им даје могућност да их изразе и разговарају о њима без страха да ће наићи на неодобравање;*
- *негује приступ према хранитељима који је усмерен на развијање осећаја сигурности и самопоуздања код њих, доживљаја да су под-*

ржани, уважени и охрабрани;

- *води рачуна да ургентни хранитељи континуирано развијају своја знања и вештине за бригу о трауматизованој деци;*
- *води рачуна да свака ургентна хранитељска породица у одређеном временском интервалу направи „предах“ од смештаја .*

Приликом кућних посета хранитељској породици, саветник има прилику да интервенише како би олакшао или поспешио комуникацију између хранитеља и детета, пружио модел комуникације одраслог са дететом, али има прилику и да сагледа осећања и реакције хранитеља на дете, да их рефлектује и пошаље савете и поруке које би га усмериле, умириле, охрабриле или кориговале. Док траје смештај пожељно је да саветник буде у сваком тренутку лако доступан хранитељу, путем отворене телефонске линије, на коју могу назвати да би добили потребан савет, информацију или упутили поруку. Телефонски разговори саветника са породицом служе размени информација, договарању, усмеравању на услуге или службе које могу пружити потребну помоћ.

Саветодавни рад, као посебна услуга којом се пружа подршка ургентним хранитељским породицама, има за циљ да помогне хранитељима да, у околностима преузимања бриге о конкретном детету (одређеног узраста, здравственог и психофизичког статуса, специфичног породичног искуства), обезбеде оптимално задовољење дететових потреба и реше актуелне проблеме са којима се суочавају. Путем разговора, чланови ургентне хранитељске породице се подстичу да дефинишу и истраже проблеме, а затим и да сагледају и истраже потенцијална решења. Саветодавни вид подршке даје могућност хранитељима да практично искористе и унапреде знања и вештине које су стекли обучавајући се за ургентно хранитељство. На пример, саветник за хранитељство им путем разговора може помоћи да боље препознају трауматске реакције конкретног детета о коме брину, да на адекватан начин сагледају шта то дете покушава својом реакцијом, да истраже како да поступе или разговарају са њим како би га умирили и помогли му да осети заштиту и сигурност и сл. Области на које је усмерен саветодавни рад са ургентним хранитељским породицама одговарају најзначајнијим темама о којима се хранитељи баве кроз програме припреме и обуке за ургентно хранитељство.

**Теме за саветодавно- едукативни рад са хранитељима
усмерен на потребе детета**

- Утицај трауме на памћење деце и понашање трауматизоване деце;
- Утицај трауме на изградњу слике о себи деце која су жртве насиља и злостављања;
- Технике контролисања тешких понашања код деце;
- Задовољавање потреба деце на ургентном смештају – за припадањем, идентитетом, постављањем граница, забавом...
- Секундарна трауматизација и синдром сагоревања

Саветодавно-едукативни рад са хранитељима који је усмерен на њихове потребе обухвата прораду личног искуства хранитеља: на који начин изазовна понашања детета утичу на њихове емоције, самопоуздање, доживљај успешности и понашање; како да остану „смирени“ и не дозволе да дететове интензивне емоције доведу до ескалације њихових; на који начин брига о трауматизованом детету утиче на емотивно реаговање и понашање других чланова породице, посебно биолошке деце; процеси везивања, сепарације и туговања код чланова хранитељске породице; умор и „сагоревање“ хранитеља.

Центри за породични смештај треба да издвоје саветнике који ће се посебно стручно усавршавати за подршку ургентним хранитељским породицама, као и да развија програме обуке за ургентно хранитељство и посебне видове подршке овим породицама у циљу развијања способности суочавања са трауматским искуством са мање трауматичности и успостављања равнотеже након трауматичног искуства.

Извод из књиге „Ургентно хранитељство – водич за хранитеље и професионалце“

Синдром сагоревања и секундарна трауматизација¹

Рад са децом и младима у кризним и трауматским ситуацијама је посао који спада међу најинтересантније, обогаћујуће, али и врло

---

¹ Љиљана Нељдихин Иванишевић, Јелена Радовановић и Мила Вуковић Јовановић. „Ургентно хранитељство – водич за хранитеље и професионалце“, Центар за породични смештај деце и омладине Београд, Београд, 2010

захтевне професије. Изазови са којима се хранитељи срећу могу бити подстицајни и награђујући, али истовремено намећу одређена одрицања која подразумева живот катастрофа, насилних ситуација које могу бити преплављујуће. Хранитељи су сведоци непосредних ефеката различитих облика насиља и личних прича узнемирујућег садржаја.

Управо ова дуготрајна изложеност емоционално захтевним ситуацијама може допринети потпуној исцрпљености унутрашњих ресурса организма који омогућавају превладавање стреса. Овакав процес представља синдром сагоревања и не треба га посматрати као изолован догађај. Када посматрамо хранитељске породице, услед непрестане изложености емотивним, физичким и когнитивним ефектима дететове личне трауме, чланови ових породица могу индиректно и сами бити трауматизовани што представља процес секундарне трауматизације.

3.4. Ресурси у локалној заједници као подршка детету и ургентним хранитељским породицама

Ургентној хранитељској породици и детету је потребан уређен и ефикасан систем подршке у локалној заједници, што подразумева повезаност и добру међусобну сарадњу различитих система, установа и организација који су укључени у заштиту детета.

Да би се обезбедила и одржала повезаност установа и организација у локалној заједници корисно би било да центар за породични смештај и усвојење оствари континуирану сарадњу са центрима за социјални рад, полицијском управом, здравственим установама и школском управом. У циљу пружања квалитетније заштите детету и ургентној хранитељској породици, постоји могућност да се међуинституционална сарадња персонализује, односно у свакој установи именује одговарајућа особа која има знања и личних интересовања - мотивацију за подршку деци без родитељског старања. Персонализовањем сарадње поступак би требао да буде бржи, комуникација лакша, улоге јасније што повећава ефикасност и смањује могућност „лутања“ у збрињавању деце, што је посебно важно у хитним интервенцијама. То конкретно значи да ће стални представници служби на редовним консултативним састанцима имати прилику за размену информација и постизање договора о стратегији рада. Тиме се постиже да деловање организација и служби буде синхронизовано и ефикасно и да се отклоне потешкоће које деци и ургентним

хранитељима отежавају остваривање одређених права и доступност потребних услуга.

Доступност услуга детету и ургентној хранитељској породици се може уредити путем споразума о сарадњи којим центар за породични смештај и усвојење успоставља сарадњу са установама, службама и другим важним организацијама у локалној заједници.

Споразуми о сарадњи су потребни првенствено због могућности да потребе деце буду задовољене у већем степену, а хранитељским породицама олакшана доступност различитим врстама подршке. Тиме би били створени одређени предуслови за одрживост и развој стандардног и ургентног хранитељства.

Препоруке за јачање мреже подршке детету и ургентној хранитељској породици:

- Здравствене установе – доступност здравствених услуга у локалној заједници могуће је учинити лакшом и ефикаснијом уколико постоји споразум о сарадњи са конкретним педијатријским или општим службама у амбулантама, домовима здравља или конкретним лекарима који судоступни континуирано ургентним хранитељским породицама.

У зависности од потребе детета, преглед може бити реализован пре смештаја у породицу, или након смештаја. Зато је важно да хранитељ има „проходност“ да дете које често нема регулисану здравствену заштиту одведе код лекара. Деци која се смештају у ургентне хранитељске породице било би корисно обезбедити приоритет приликом лекарског прегледа.

- Апотекарске установе – потребно је да постоји једна или више апотека у локалној заједници са којима постоји уговор о сарадњи. Хранитељи би тачно знали где могу да набаве потребна средства за здравствену негу што олакшава њихово функционисање.
- Трговинске радње - уговори о сарадњи који дају могућност да хранитељи у одређеним продавницама прибаве неопходну одећу и обућу за дете и исту одмах преузму. Хранитељи треба да имају информацију у којим радњама могу извршити набавку и до ког износа може бити вредност робе.

-
- Васпитно-образовне установе - након смештаја у ургентну хранитељску породицу дете има потребу и право да настави школовање. Ако не постоји могућност да то буде школа коју је похађало, потребно га је укључити у другу која се налази у ближем окружењу ургентне хранитељске породице. Препорука је да школска управа информише школе о потреби укључивања деце из ургентних хранитељских породица у школу по посебном поступку који искључује стандардне процедуре.
  - Полицијска управа – дефинисање јасне процедуре када постоји основана сумња да би безбедност ургентне хранитељске породице могла бити угрожена од стране биолошке породице детета.

4. ПРОЦЕДУРЕ

4.1. Кораци у поступку реализације ургентног хранитељства

- ☞ Центар за социјални рад врши пријем пријава, односно долази до сазнања о потреби за заштитом детета. Пријава може бити прослеђена од грађана, представника школског или здравственог система, полиције, невладиног сектора, анонимна ...
- ☞ Стручни радник центра за социјални рад на пријему дужан је да поднесак процени са становишта приоритета поступања. Уколико оцени да је потребно неодложно поступање, предузима радње за организовање неодложне интервенције (Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, чл.49).
- ☞ На основу околности из процене стручног радника центра за социјални рад који ради на пријему, руководилац одговарајуће службе одређује приоритет поступања. Уколико је приоритет поступања одређен као неодложно, водитељ случаја поступак почетне процене започиње одмах а неодложне интервенције се морају спровести што пре, најдуже у року од 24 сата. (Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, чл.50.1).

-
- На основу резултата почетне процене водитељ случаја доноси одлуку да ли је потребно дете неодложно изместити из породице.
  - Центар за социјални рад и центар за породични смештај и усвојење спроводе заједничке активности како би што ефикасније реализовали ургентни смештај и са тим циљем, водитељ случаја обавља консултације са саветником за хранитељство који је одговоран за ургентне хранитељске породице надлежног центра за породични смештај и усвојење.
  - Водитељ случаја центра за социјални рад, на основу изгледа детета, видљивих повреда, или симптома болести у склопу почетне процене доноси одлуку о потреби одвођења детета на лекарски преглед пре реализације смештаја у ургентну хранитељску породицу.
  - Након изабране ургентне хранитељске породице, водитељ случаја реализује смештај детета тј. одводи га у ургентну хранитељску породицу. Водитељ случаја поседује информације о ургентној хранитељској породици у коју се смештај детета реализује и користи кратак период да што боље припреми дете, обављајући разговор са њим.
  - Водитељ случаја обавештава надлежни центар за породични смештај и усвојење о реализованом ургентном смештају, одмах након реализованог смештаја, у писаној форми.
  - По добијеној информацији водитеља случаја о реализованом ургентном смештају, саветник за хранитељство задужен за ургентну хранитељску породицу у којој је реализован смештај, без одлагања обавља кућну посету и пружа подршку у складу са актуелним потребама детета и породице. Саветник за хранитељство са дететом и хранитељима договара приоритетне активности.
  - Водитељ случаја центра за социјални рад првог наредног радног дана обезбеђује услове да се по хитном поступку донесу следећи документи:
    - ◇ Привремени закључак о обезбеђењу смештаја,
    - ◇ Решење о признавању права на породични смештај,
-

-
- ◇ Уговор о хранитељству,
  - ◇ Решење о признавању права на опрему за смештај детета
  - ◇ Уручивање опреме у натури
- ☞ Водитељ случаја центра за социјални рад сачињава почетну процену коју започиње одмах, а завршава је у року од 7 дана (Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, чл.53).
- ☞ Почетни план услуга доноси се после окончања почетне процене а најкасније 15 дана од дана када је започет рад са корисником (Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, чл. 69). Када је реализован ургентни смештај у хранитељску породицу, препорука је да водитељ случаја центра за социјални рад приликом израде почетног плана услуга укључи саветника за хранитељство надлежног центра за породични смештај и усвојење, дете у складу са узрастом и могућностима, родитеље детета и друге важне особе.
- ☞ Саветник за хранитељство пружа интензивну подршку детету и хранитељској породици у кућним посетама и другим начинима непосредног или посредног контакта, најмање једном недељно током трајања ургентног смештаја, по потреби и чешће. Интензивна подршке саветника за хранитељство остварује се у сарадњи са водитељем случаја и на основу почетног плана услуга, усмерене процене, плана сталности за дете, као и испољених потреба детета и хранитеља.
- ☞ Усмерена процена у организовању заштите деце обавезно се спроводи када је дете издвојено из породице да би му се осигурала безбедност. (Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, чл. 60).
- ☞ Водитељ случаја надлежног центра за социјални рад уз консултације са супервизором или руководиоцем службе реализује усмерену процену која траје најдуже 30 радних дана од окончања почетне процене (Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, чл. 59).

-
- ☞ Водитељ случаја надлежног центра за социјални рад дужан је да сачини план услуга и мера са планом сталности за дете по завршетку процеса процене а најкасније 60 дана од дана када је започет рад са корисником. (Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, чл. 70). Препорука је да водитељ случаја у израду плана укључи саветника за хранитељство, хранитеља, дете у складу са узрастом и развојним могућностима, родитеље и друге важне особе.
  - ☞ У складу са планом сталности за дете, доноси се одлука о дугорочној заштити детета у складу са Правилником о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, чл. 71. Препорука је да водитељ случаја о донетој одлуци обавести надлежни центар за породични смештај и усвојење.
  - ☞ На основу донете одлуке центра за социјални рад, надлежни центар за породични смештај и усвојење реализује припрему детета и хранитеља за промену.
  - ☞ Центар за породични смештај и усвојење доставља списак ургентних хранитељских породица центрима за социјални рад на територији своје надлежности.

Садржај списка ургентних хранитељских породица

- *Име, презиме, године старости хранитеља;*
- *Адреса хранитеља и контакт телефон;*
- *Тип насеља у коме живе хранитељи (село, град);*
- *Структура стамбене јединице (стана, куће);*
- *Структура и број чланова породице;*
- *Искуство бављења хранитељством (дужина бављења хранитељством, облици хранитељства);*
- *Број деце на хранитељству актуелно (облик хранитељства и основне карактеристике о детету/деци);*
- *Узраст детета/це за који је породица спремна.*

Потребно је да центар за породични смештај и усвојење редовно ажурира спискове ургентних хранитељских породица и исте доставља центрима за социјални рад.

Такође, центар за породични смештај и усвојење треба да одреди одговорног саветника за ургентне хранитељске породице који је доступан телефоном 24 сата. Улога одговорног саветника је да у случају неодољне интервенције пружи подршку водитељу случаја у избору ургентне хранитељске породице за реализацију смештаја детета.

4.2. Стандарди стручног поступка

Према члану 14 и 15 Правилника о хранитељству, у стручном поступку за хранитељство учествују центар за социјални рад надлежан за дете и центар за породични смештај и усвојење са јасно дефинисаним задацима, који обављају самостално или на заједничким састанцима и у непосредној сарадњи. Сарадња ове две установе неопходна је и код развоја ургентног хранитељства. Потребно је разумевање надлежности и значаја сарадње и међусобног уважавања.

Следећи графикон сликовито приказује стручне поступке за примену хранитељства за дете, као и надлежност ове две установе.

Закон о социјалној заштити у члану 131. уређује обавезу центра за породични смештај и усвојење да извештава центар за социјални рад о раду хранитеља и функционисању породица које пружају услугу породичног смештаја и предлаже мере ради отклањања евентуалних пропуста. Правилник о хранитељству у члану 43. такође дефинише обавезу центра за породични смештај и усвојење да два пута годишње доставља центру за социјални рад надлежном за дете извештај о остваривању заштите детета на хранитељству.

4.3 Могући начини финансирања ургентног хранитељства

У нашем систему још увек није прецизно уређен начин финансирања ургентног хранитељства, због чега у реализацији овог облика заштите постоје одређене тешкоће. Досадашња искуства указују на то да постоји неуједначеност у начинима и изворима материјалне подршке хранитељској породици и деци у првим данима након реализованог смештаја. Уједначавање и усаглашавање начина финансирања овог облика заштите би олакшало хранитељској породици и деци ионако тешку ситуацију и допринело успешном одвијању прилагођавања детета на нову средину.

Најчешће центри за социјални рад обезбеђују средства за опрему детета за смештај из средстава локалних самоуправа. Висина ових средстава се разликује како по висини новчаног износа, тако и по динамици реализације.

Аутори смерница предлажу неколико начина за превазилажење проблема у финансирању ургентног хранитељства:

- ◇ *Да центар за социјални рад, уколико има могућности, формира фонд за опрему за ургентно хранитељство;*
- ◇ *Да центар за породични смештај и усвојење формира фонд за материјалну подршку ургентним хранитељским породицама;*
- ◇ *Да надлежно министарство донесе подзаконска акта којима се уређује финансирање ургентних хранитељских породица, посебно у време кад су „на чекању“, односно кад немају децу на смештају,*

као и да се одређена средства пребацују центрима за породични смештај и усвојење унапред како не би дошло до блокаде обезбеђивања средстава за издржавање корисника, имајући у виду велику флукуацију и неопходност хитног задовољавања свих потреба детета које се ургентно смешта.

- ◇ *Да локалне самоуправе у оквиру својих одлука о додатним правима из области социјалне заштите утврде додатна права за подршку ургентном хранитељству на њиховој територији.*

ЗАКЉУЧАК

1. Ургентно хранитељство је потребно у ситуацијама када дете треба негде безбедно да се смести и то хитно, било за једну ноћ, за само неколико дана или дуже. Смештај се обезбеђује у току дана, као и ноћу, викендом и у другим неочекиваним временима, најчешће после радног времена центра за социјални рад и других служби. То је ванредна ситуација у којој сви учесници, почев од детета, стручњака и хранитеља, раде у ванредним околностима - када за кратко време треба осигурати безбедност детета.

2. Хитност као основно обележје овог облика хранитељства изазвана је кризном ситуацијом коју прати траума с којом се најтеже носи дете, због тога што је лично погођено, али и што је узрасно на нивоу када се са траумом теже носи од одраслих.

3. Дете коме треба хитно осигурати безбедност је под високим стресом. Може бити збуњено, уплашено, неповерљиво. Њему су потребни неговатељи који су свесни његове ситуације, који препознају његова осећања и могу му пружити стабилно, топло и окружење које ће га умирити.

4. Ургентни хранитељи су први који пружају безбедност и сигурност детету и имају вештине бриге о трауматизованом детету. Они имају способност да буду флексибилни и да се прилагоде променљивим ситуацијама. Спремни су за ургентне смештаје - стално су на располагању,

---

имају резервну собу издвојену за ове ванредне ситуације која је увек слободна за прихватање деце различитог узраста, у стању су да обезбеде храну и одећу и средства за хигијену за децу у било које доба дана да се смештај реализује.

5. Ургентне хранитељске породице прихватају децу свих узраста, националног и верског порекла, различитих карактеристика и независно од узрока који доводе дете у ситуацију хитног измештања. То су ситуације ако родитељ одлази у болницу а не постоји нико други да се брине о детету, напуштања детета, или ако је у породици дошло до насиља, убиства, привођења родитеља због криминалних радњи и других ситуација које угрожавају безбедност и живот детета. Свакако је важно ургентне смештаје свести на најмањи број и само у ситуацијама када нема познате особе која о детету може преузети бригу и обезбедити му сигурност.

6. Док је дете на ургентном смештају, стручњаци центра за социјални рад процењују да ли је у интересу детета да се врати у своју породицу. Ако то није могуће, ургентно хранитељство се може продужити у краткорочни смештај, дугорочније хранитељство или примену неког другог облика заштите. Ради стабилности у животу детета веома је важно да је ургентна хранитељска породица у стању да подржи дете у ванредним ситуацијама, као и да ако је то у интересу детета може о њему бринути и као стандардна хранитељска породица.

7) Ургентно хранитељство се примењује са циљем да обезбеди сигурност и одговори на непосредне потребе детета. То значи да ће ургентни хранитељи пружити уточиште, храну, одећу и друге непосредне потрепштине. Поред тога ургентно хранитељство се фокусира на трауму и подршку детету у том процесу. Обезбеђивање сталности за дете је у тренутку смештаја у другом плану и долази у фази када је дете осигурано и када су се стекли услови за планирање сталности за дете.

8. Трауматски утицај неповољног догађаја може да остави последице на дете уколико се не обезбеди брзо реаговање и адекватно поступање. У околностима ургентног измештања хранитељска породица, у односу на институционални смештај, има веће капацитете да детету поврати мир, обезбеди сигурност и спречи додатне стресове.

---

9. За примену ургентног хранитељста, хранитељи се припремају по посебном програму, а током трајања ургентног смештаја добијају интензивну подршку саветника за хранитељство. Посебна знања и вештине потребне су и саветнику за хранитељство.

10. Развој и примена ургентног хранитељства у нашој земљи зависи од доношења одговарајућих подзаконских аката, регулисања финансирања овог облика хранитељства, као и сензибилисања грађана за преузимање бриге о деци у ургентним ситуацијама.

Коришћена литература

1. Bolby, J. *Attachment and loss: Separation, anxiety and anger*, New York: Basic Books, 1973

2. Љиљана, И. Јелена, Р. Мила, В. *Ургентно хранитељство – водич за хранитеље и професионалце*, Центар за породични смештај деце и омладине Београд, 2010

3. *Правилник о хранитељству*, „Службени гласник РС“, бр. 36/2008

4. *Закон о социјалној заштити*, „Службени гласник РС“, број. 24/2011

Издавач

ПОКРАЈИНСКИ ЗАВОД ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ
Булевар Михајла Пупина 25 Нови Сад
www.pzsz.gov.rs

Координаторке пројекта саветнице за социјалну заштиту:
Татијана Грнчарски, дипломирана социјална радница
Маја Думнић дипломирана психолошкиња

За издавача:
Рада Митровић
Директорка ПЗСЗ

Лектура и коректура:
Др Јаков Кишјухас

Технички уредник:
Неко из штампарије

Штампа:
Графичар Ужице

Тираж: 500

Нови Сад, 2014.

ISBN.....

Свако умножавање, копирање, прештампавање или смештање на било какав медиј подлеже претходном одобрењу од стране издавача.